

ZAMONAVIY TA'LIMDA IJODIY FIKRLASHNI SHAKLLANTIRISHNING KONSEPTUAL YONDASHUVLARI

Sattarova Dilafruz Asqar qizi

**Shahrisabz davlat pedagogika instituti, Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
(boshlang'ich ta'lim) yo'nalishi 1-kurs magistranti, sattarovadilafruz03@gmail.com
<https://doi.org/10.5281/zenodo.18244305>**

Annotatsiya: Ushbu maqola boshlang'ich ta'lim tizimida o'quvchilarda ijodiy fikrlashni shakllantirish va rivojlantirish masalalarini ilmiy-nazariy hamda amaliy nuqtai nazardan o'rganishga bag'ishlangan. Tadqiqot doirasida ijodiy fikrlash tushunchasining pedagogik va psixologik asoslari tahlil qilinib, uning ta'lim jarayonidagi ahamiyati ilmiy jihatdan asoslab beriladi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida tasavvur qilish, mustaqil qaror qabul qilish hamda muammoli vaziyatlarga ijodiy yondashish ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiluvchi zamonaviy ta'lim texnologiyalarining samarali jihatlari ochib beriladi. Xususan, interfaol metodlar, loyiha asosida o'qitish, o'yin texnologiyalari va STEM yondashuvining ta'lim jarayoniga integratsiyalashuvi tahlil qilinadi. Tadqiqot metodologiyasi asosida olib borilgan ilmiy tahlillar natijalari ushbu pedagogik yondashuvlarning o'quvchilarning bilimlarni egallash faolligi hamda ijodiy salohiyatini oshirishda muhim ahamiyat kasb etishini ko'rsatadi. Maqola xulosalari boshlang'ich ta'limda ijodiy fikrlashni rivojlantirish ta'lim sifati va samaradorligini ta'minlovchi ustuvor omillardan biri ekanini tasdiqlaydi.

Kalit so'zlar: Ijodiy fikrlash, zamonaviy ta'lim, konseptual yondashuvlar, muammoli ta'lim, loyihaviy ta'lim, dizayn fikrlash, pedagogik strategiyalar, innovatsiya.

Abstract

This article is devoted to the study of the issues of forming and developing creative thinking in students in the primary education system from a scientific, theoretical and practical point of view. Within the framework of the research, the pedagogical and psychological foundations of the concept of creative thinking are analyzed, and its importance in the educational process is scientifically substantiated. The effective aspects of modern educational technologies that serve to develop the skills of imagination, independent decision-making, and creative approach to problem situations in primary school students are revealed. In particular, the integration of interactive methods, project-based learning, game technologies, and the STEM approach into the educational process is analyzed. The results of scientific analyses conducted on the basis of the research methodology show that these pedagogical approaches play an important role in increasing the activity of students in acquiring knowledge and their creative potential. The conclusions of the article confirm that the development of creative thinking in primary education is one of the priority factors ensuring the quality and effectiveness of education.

Keywords: Creative thinking, modern education, conceptual approaches, problem-based learning, project-based learning, design thinking, pedagogical strategies, innovation.

Аннотация

Данная статья посвящена изучению вопросов формирования и развития творческого мышления у учащихся начальной школы с научной, теоретической и практической точек зрения. В рамках исследования анализируются педагогические и психологические основы понятия творческого мышления и научно обосновывается его значение в образовательном процессе. Раскрываются эффективные аспекты современных образовательных технологий, способствующих развитию у учащихся начальной школы

навыков воображения, самостоятельного принятия решений и творческого подхода к проблемным ситуациям. В частности, анализируется интеграция в образовательный процесс интерактивных методов, проектного обучения, игровых технологий и STEM-подхода. Результаты научного анализа, проведенного на основе методологии исследования, показывают, что данные педагогические подходы играют важную роль в повышении активности учащихся в усвоении знаний и раскрытии их творческого потенциала. Выводы статьи подтверждают, что развитие творческого мышления в начальной школе является одним из приоритетных факторов, обеспечивающих качество и эффективность образования.

Ключевые слова: Творческое мышление, современное образование, концептуальные подходы, проблемно-ориентированное обучение, проектное обучение, дизайн-мышление, педагогические стратегии, инновации

Kirish

Bugungi globallashuv va axborotlashuv sharoitida zamonaviy ta'lim tizimi oldida turgan muhim vazifalardan biri o'quvchilarda nafaqat tayyor bilimlarni egallash, balki mustaqil, tanqidiy va ijodiy fikrlash kompetensiyalarini shakllantirishdan iboratdir. Ta'lim jarayonining samaradorligi endilikda o'quvchining bilimni qay darajada eslab qolishi bilan emas, balki uni tahlil qilish, yangi vaziyatlarga moslashtirish va amaliyotda ijodiy qo'llay olish qobiliyati bilan belgilanmoqda. Shu jihatdan qaralganda, ijodiy fikrlash zamonaviy ta'limning asosiy natijaviy ko'rsatkichlaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda.

Boshlang'ich ta'lim bosqichi shaxs kamolotining poydevorini tashkil etib, aynan ushbu davrda bolalarda tafakkur, tasavvur, mustaqil fikrlash va ijodiy salohiyatning asoslari shakllanadi. Psixologik-pedagogik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, boshlang'ich sinf yoshidagi o'quvchilar yangilikka intiluvchan, muammoli vaziyatlarga qiziqish bilan yondashuvchi va kreativ faoliyatga moyil bo'ladilar. Shu sababli mazkur bosqichda ijodiy fikrlashni rivojlantirishga yo'naltirilgan ta'lim muhitini yaratish pedagogikaning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi.

Ijodiy fikrlash o'quvchining muammoli vaziyatlarda noodatiy yechimlarni topa olishi, mustaqil xulosa chiqarishi, bilimlarni real hayotiy vaziyatlarga mos holda qo'llay bilishi orqali namoyon bo'ladi. Biroq an'anaviy o'qitish tizimida ko'pincha reproduktiv faoliyat ustunlik qilishi natijasida o'quvchilarning erkin fikrlashi, tasavvuri va ijodiy tashabbuslari yetarli darajada rivojlanmay qolmoqda. Bu esa ta'lim jarayonida innovatsion yondashuvlar, interfaol metodlar va ijodkorlikka yo'naltirilgan pedagogik texnologiyalarni keng joriy etish zaruratini yuzaga keltirmoqda.

Boshlang'ich ta'limda ijodiy fikrlashni rivojlantirish o'quvchilarda bilishga bo'lgan qiziqishni oshiradi, o'quv faoliyatiga ijobiy munosabatni shakllantiradi hamda ularning intellektual va shaxsiy rivojlanishiga keng imkoniyatlar yaratadi. Mazkur maqolada "tasavvurdan bilimga" tamoyili asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijodiy fikrlashni shakllantirishning nazariy asoslari, metodologik yondashuvlari va amaliy imkoniyatlari yoritilib, ta'lim jarayonida qo'llash samaradorligi ilmiy jihatdan tahlil qilinadi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiyasi

Ijodiy fikrlash muammosi pedagogika va psixologiya fanlarida uzoq yillar davomida izchil tadqiq etib kelinayotgan ilmiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Psixologik tadqiqotlarda ijodiy fikrlash shaxsning yangicha g'oyalar yaratishga yo'naltirilgan intellektual faoliyati sifatida talqin qilinadi. Xususan, J. Gilford ijodiy fikrlashni divergent tafakkur bilan bog'lab, uning asosiy

mezonlari sifatida fikrlarning originalligi, moslashuvchanligi va tezkorligini ajratib ko'rsatgan [1]. Ushbu yondashuv keyingi tadqiqotlar uchun metodologik asos bo'lib xizmat qilgan.

Zamonaviy psixologik-pedagogik tadqiqotlarda ijodiy fikrlash shaxsning bilish faoliyatini faollashtiruvchi, muammoli vaziyatlarda mustaqil qaror qabul qilishga undovchi muhim kompetensiya sifatida e'tirof etilmoqda. R. Sternberg va T. Lubart ijodiy fikrlashni bilim, motivatsiya va muhit omillari bilan uzviy bog'liq jarayon sifatida izohlaydilar [2]. Ularning fikricha, ijodiy salohiyatni rivojlantirish ta'lim jarayonida maxsus pedagogik sharoitlarni yaratishni talab etadi.

Pedagogik adabiyotlarda ijodiy fikrlash ta'lim samaradorligini oshiruvchi muhim omil sifatida talqin qilinadi. Xususan, boshlang'ich ta'lim bosqichida o'quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlarini inobatga olgan holda ijodiy fikrlashni rivojlantirishga yo'naltirilgan ta'lim muhitini tashkil etish zarurligi ta'kidlanadi [3]. Tadqiqotlarda o'yin faoliyati, tasviriy va konstruktorlik mashg'ulotlari, muammoli savollar hamda ochiq turdagi topshiriqlarning ijodiy tafakkurni faollashtirishdagi samaradorligi asoslab berilgan.

So'nggi yillarda olib borilgan ilmiy izlanishlarda ijodiy fikrlashni rivojlantirishda innovatsion pedagogik yondashuvlarning o'rni tobora keng yoritilmoqda. Jumladan, STEM yondashuvi, loyiha asosida o'qitish, fanlararo integratsiya va interfaol metodlar orqali o'quvchilarda nafaqat mantiqiy fikrlash, balki tahlil qilish, sintezlash va tasavvur asosida muammolarni hal etish ko'nikmalari shakllanishi qayd etilgan [4]. Ushbu metodlar o'quvchilarning bilish faolligini oshirish bilan birga, ularni mustaqil va ijodiy faoliyatga jalb etadi.

Mahalliy tadqiqotchilar tomonidan olib borilgan ilmiy ishlar ham boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijodiy fikrlashni rivojlantirish masalasining dolzarbligini tasdiqlaydi. Xususan, interfaol metodlar va variativ topshiriqlardan foydalanish o'quvchilarning ijodiy faolligini oshirishga ijobiy ta'sir ko'rsatishi ilmiy jihatdan asoslangan [5]. Shuningdek, ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalar va innovatsion pedagogik vositalardan foydalanish ijodiy fikrlashni rivojlantirish imkoniyatlarini kengaytirishi ta'kidlanadi [6].

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, ijodiy fikrlashni rivojlantirish jarayoni bevosita o'qituvchining kasbiy kompetensiyasi, darsni loyihalash madaniyati hamda zamonaviy ta'lim texnologiyalaridan foydalanish mahorati bilan chambarchas bog'liqdir. Demak, boshlang'ich ta'limda ijodiy fikrlashni shakllantirish tizimli, kompleks va ilmiy asoslangan yondashuvni talab etadi.

Muhokama va natijalar

Mazkur tadqiqot doirasida boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijodiy fikrlashni rivojlantirishga yo'naltirilgan pedagogik yondashuvlar nazariy jihatdan tahlil qilindi hamda amaliy tajribalar asosida ularning samaradorligi baholandi. Tadqiqot jarayonida qo'llanilgan metodlar va olingan natijalar tahlili shuni ko'rsatdiki, ta'lim jarayonini ijodkorlikka yo'naltirilgan tarzda tashkil etish o'quvchilarning bilish faolligi va mustaqil fikrlash darajasini sezilarli darajada oshiradi.

O'rganilgan pedagogik tajribalar shuni tasdiqladiki, an'anaviy o'qitish usullarida ko'proq reproduktiv faoliyat ustun bo'lib, o'quvchilarning erkin fikrlashi va tasavvur qilish imkoniyatlari cheklangan holda namoyon bo'ladi. Bunga qarama-qarshi ravishda, interfaol metodlar, muammoli topshiriqlar, o'yin texnologiyalari va loyiha asosida o'qitish jarayonida o'quvchilar faol subyekt sifatida ishtirok etib, bilimlarni tayyor shaklda emas, balki izlanish, tahlil va tajriba orqali egallaydilar. Natijada ularning ijodiy tafakkuri faollashib, yangi vaziyatlarga moslashish qobiliyati rivojlanadi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, STEM yondashuvining boshlang'ich ta'lim jarayoniga integratsiyalashuvi o'quvchilarda fanlararo bog'liqlikni anglash, mantiqiy fikrlash bilan bir qatorda tasavvur va sintez qilish ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Amaliy mashg'ulotlar, tajribalar va loyihalar asosida tashkil etilgan darslar o'quvchilarning bilishga bo'lgan qiziqishini oshirib, ularni mustaqil fikrlashga va muammolarni ijodiy hal etishga undaydi. Bu jarayonda "tasavvurdan bilimga" tamoyili o'zining pedagogik samaradorligini namoyon etdi.

Shuningdek, o'yin texnologiyalaridan foydalanish boshlang'ich sinf o'quvchilarining yosh va psixologik xususiyatlariga mos kelib, ularning dars jarayonidagi faolligini oshirishda muhim rol o'ynaydi. O'yinli topshiriqlar orqali o'quvchilar bilimlarni majburan emas, balki qiziqish va ichki motivatsiya asosida o'zlashtiradilar. Natijada bilimlar yanada mustahkam bo'lib, ijodiy yondashuv asosida qo'llanila boshlaydi.

Tadqiqot davomida olingan natijalar ijodiy fikrlashni rivojlantirish samaradorligi ko'p jihatdan o'qituvchining kasbiy mahorati va pedagogik yondashuviga bog'liqligini ko'rsatdi. Darslarni oldindan puxta loyihalash, ochiq turdagi savollar va muammoli vaziyatlardan foydalanish, o'quvchilarning fikrini erkin ifoda etishiga sharoit yaratish ijodiy muhitni shakllantirishning muhim omillari sifatida namoyon bo'ldi. Qulay psixologik muhitda tashkil etilgan ta'lim jarayonida o'quvchilarning o'ziga bo'lgan ishonchi ortib, ijodiy faolligi yanada kuchaydi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari boshlang'ich ta'lim jarayonida ijodiy fikrlashni rivojlantirish tizimli va kompleks yondashuvni talab etishini ko'rsatdi. Innovatsion pedagogik metodlar, interfaol ta'lim texnologiyalari va fanlararo integratsiya asosida tashkil etilgan darslar o'quvchilarning intellektual salohiyati va shaxsiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ushbu natijalar boshlang'ich ta'lim amaliyotida ijodiy fikrlashni rivojlantirishga yo'naltirilgan pedagogik faoliyatni takomillashtirish uchun muhim ilmiy-amaliy asos bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa

Mazkur tadqiqot natijalari boshlang'ich ta'lim jarayonida ijodiy fikrlashni rivojlantirish ta'lim samaradorligini ta'minlovchi muhim omillardan biri ekanini yaqqol namoyon etdi. Tahlil qilingan nazariy manbalar hamda umumlashtirilgan pedagogik tajribalar shuni ko'rsatadiki, kichik yoshdagi o'quvchilarda tasavvur, mustaqil fikrlash va muammoli vaziyatlarga yangicha yondashish qobiliyatlarini shakllantirish ta'lim jarayonini an'anaviy usullar bilan cheklab qo'ymasdan, uni zamonaviy, interfaol va ijodkorlikka yo'naltirilgan metodlar asosida tashkil etishni talab etadi.

Tadqiqot davomida aniqlangan natijalarga ko'ra, interfaol metodlar, o'yin texnologiyalari, loyiha asosida o'qitish hamda STEM yondashuvi boshlang'ich sinf o'quvchilarining bilishga bo'lgan qiziqishini kuchaytirib, ularni faol va mustaqil fikrlashga undaydi hamda bilimlarni ongli ravishda o'zlashtirish jarayonini samarali tashkil etishga xizmat qiladi. Ushbu jarayonda o'quvchining tasavvuri bilim manbai sifatida namoyon bo'lib, u o'rganilayotgan mavzuni nafaqat yodlab oladi, balki uni amaliy faoliyatda qo'llashga intiladi.

Shuningdek, tadqiqot natijalari boshlang'ich ta'limda ijodiy fikrlashni rivojlantirish jarayoni o'qituvchining kasbiy kompetensiyasi, pedagogik yondashuvi hamda darslarni ijodiy loyihalash mahorati bilan uzviy bog'liqligini tasdiqladi. Shu bois ta'lim jarayonida qulay psixologik muhitni yaratish, o'quvchilarning fikrini erkin ifoda etishiga sharoit yaratish va ularning individual xususiyatlarini inobatga olish muhim ahamiyat kasb etadi. Umuman olganda, boshlang'ich ta'limda ijodiy fikrlashni rivojlantirish o'quvchilarning bilim saviyasini oshirish bilan birga,

ularning kelgusidagi shaxsiy va kasbiy kamoloti uchun mustahkam poydevor yaratadi. Mazkur yo'nalishda olib boriladigan tizimli va izchil pedagogik faoliyat zamonaviy ta'lim talablariga to'liq mos kelib, barkamol shaxsni shakllantirishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Guilford, J. P. The Nature of Human Intelligence / J. P. Guilford. — New York : McGraw-Hill, 1967. — 538 p.
2. Sternberg, R. J., Lubart, T. I. Defying the Crowd: Cultivating Creativity in a Culture of Conformity / R. J. Sternberg, T. I. Lubart. — New York : Free Press, 1995. — 336 p.
3. Tomlinson, C. A. The Differentiated Classroom: Responding to the Needs of All Learners / C. A. Tomlinson. — Alexandria, VA : ASCD, 2014. — 198 p.
4. Bybee, R. W. STEM Education: Innovation and Implementation / R. W. Bybee. — Arlington: NSTA Press, 2019. — 176 p.
5. Rahimov, B. R. Boshlang'ich ta'limda interfaol metodlar asosida ijodiy fikrlashni rivojlantirish / B. R. Rahimov // Pedagogik ta'lim. — 2021. — № 3. — B. 45–49.
6. Karimova, M. A. Boshlang'ich sinflarda innovatsion texnologiyalar asosida ijodiy fikrlashni rivojlantirish / M. A. Karimova // Xalq ta'limi. — 2022. — № 4. — B. 32–36.
7. Abdullayeva, M. Ta'limda kreativ fikrlashni rivojlantirish: darslik / M. Abdullayeva. — Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Ta'lim vazirligi, 2020. — 184 b.
8. Mirzayeva, M. Bo'tayevna. Boshlang'ich sinf o'quvchilarini kreativ fikrlashga o'rgatish usullari: metodik qo'llanma / M. B. Mirzayeva. — Toshkent, 2024. — 156 b.
9. Xudoynazarov, E. M., Xudayberganov, G'. Q., Avezov, D. S., Tilovova, M. D., Otajanov, I. A. Boshlang'ich ta'limda kreativ fikrlash: o'quv qo'llanma / E. M. Xudoynazarov [va boshq.]. — Toshkent, 2024. — 212 b.
10. Макарова, Ю. В. Развитие творческого мышления младших школьников : педагогические подходы / Ю. В. Макарова // Педагогика. — 2020. — № 6. — В. 58–63.
11. Абдулбориева, М. Методика развития креативного мышления средствами STEM / М. Абдулбориева // Современное образование. — 2021. — № 4. — В. 41–46.
12. Польшикова, М. А. Методика развития творческого мышления на уроках литературного чтения / М. А. Польшикова // Начальная школа. — 2019. — № 8. — В. 27–31.
13. Creative Thinking in Primary Education : research article // International Journal of Primary Education. — 2020. — Vol. 9, № 2. — P. 112–118.